

Vastaus Vasemmistoliiton valtuustoryhmän ja 4 muun valtuustoryhmän aloite Vantaan on jatkettava toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta

VD/3259/00.02.00.03/2024

KK/VT/MT

Vasemmistoliiton valtuustoryhmä sekä 4 muuta valtuustoryhmää jättivät seuraavan valtuuston työjärjestyksen mukaisen valtuustoaloitteen:

”Maksuton toinen aste otettiin käyttöön valtakunnallisesti elokuussa 2021 ja samalla oppivelvollisuus nousi 18 ikävuoteen. Oppivelvollisille myönnettiin maksuttomat oppimateriaalit sen vuoden loppuun asti, jona nuori täyttää 20 vuotta. Muutoksen ansiosta jokainen nuori sai lukion tai ammatillisen koulutuksen tutkinnon suoritettua riippumatta perheen taloudellisesta tilanteesta. Nyt hallitus on kuitenkin päättänyt rajata toisen asteen maksuttomuutta sen vuoden loppuun, kun nuori täyttää 18 vuotta. Hallituksen päätös tarkoittaa, että toisen asteen opinnot tulisivat maksullisiksi kesken opintojen.

Maksuttomuus vaikuttaa koulutuksen tasa-arvon toteutumiseen ja vähentää eriarvoisuutta. Vuoden 2022 Lukiolaisbarometrin mukaan 45 prosenttia ensimmäisen vuoden opiskelijoista koki maksuttomuuden vaikuttaneen lukioon hakeutumiseen. Maksuttomuus on vaikuttanut päätökseen erityisesti opiskelijoilla, joiden vanhemmista vähintään toinen on työtön, kumpikaan vanhemmista ei ole korkeakoulutettuja tai joiden äidinkieli on muu kuin suomi.

Päätös rajata maksuttomuutta on herättänyt laajaa vastustusta koulutuskentällä. Suomen lukiolaisten liitto on todennut muutoksen olevan erityisen kipeä niille nuorille, joilla on vaikeuksia toimeentulon, terveyden tai oppimisen kanssa. Myös opettajien ammattijärjestö OAJ on ilmaissut huolensa uudistuksesta ja todennut sen sotkevan koulutuksen järjestäjien, rehtoreiden ja opettajien arkea. Muutoksesta aiheutuu opettajille lisätyötä ja kunnille hallinnollista byrokratiaa, jonka vuoksi tavoitellut säästöt voivat jäädä saavuttamatta.

Vantaan ei tule toimeenpanna hallituksen päätöstä vaan jatkaa maksuttomien oppimateriaalien tarjoamista toisen asteen loppuun asti. Hallituksen uudistuksista on poikettu paikallisesti myös aiemmin, kun kunnat jättivät toteuttamatta varhaiskasvatuksen ryhmäkokoja kasvattavia ja subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta rajaavia Sipilän hallituksen päätöksiä.

Maksuttomuuden keskeyttäminen kesken tutkinnon aiheuttaisi Vantaalle hallinnollisia kustannuksia sekä kuormittaisi rehtoreiden ja opettajien työtä. Vantaan taloudellinen panostus tulisi osoittaa nuorten koulutuksen turvaamiseen hallinnon lisäämisen sijaan.

Me allekirjoittaneet valtuutetut esitämme, että Vantaa jatkaa maksuttoman toisen asteen koulutusta nuorille tutkinnon loppuun saakka.

Kaupunginvaltuusto 22.4.2024 § 23

Päätös:

Päätettiin ottaa asia käsiteltäväksi ja lähettää valtuustoaloite kaupunginhallitukselle valmisteltavaksi.

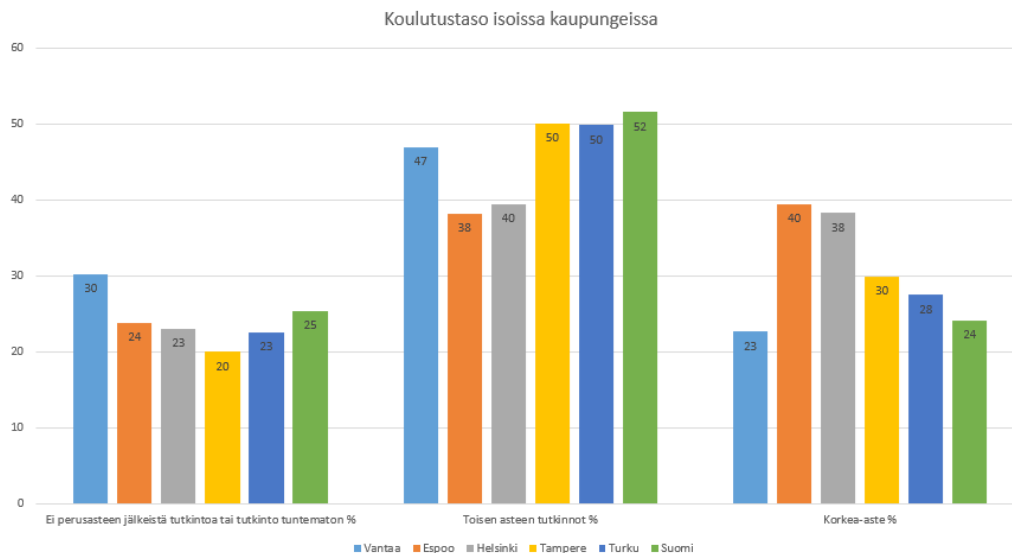

Liite:

- allekirjoitettu Vasemmistoliiton valtuustoryhmän ja 4 muun valtuustoryhmän aloite Vantaan on jatkettava toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta

Kasvatuksen ja oppimisen toimiala toteaa vastauksenaan seuraavaa:

Laajennettu oppivelvollisuus astui voimaan vuonna 2021, eli oppivelvollisina toisen asteen koulutuksen käyneet ikäluokkatasolla valmistuvat tänä keväänä 2024 ensimmäistä kertaa. Koulutuksen maksuttomuudesta pidemmällä aikavälillä on tämän vuoksi vielä hankala sanoa kokonaisvaikutuksia, mutta Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi 13.4.2023 oppivelvollisuuden laajenemista koskevassa katsauksessaan alustavia arvioita, joiden mukaan oppivelvollisuuden laajentamisella ja sen myötä tullee koulutuksen maksuttomuudella on ollut positiivisia vaikutuksia koulutukseen kiinnittymiseen. Vantaalla koulutustaso on muita suuria kaupunkeja matalampi ja erityisesti korkea-asteen tutkintojen suorittaminen vähäistä, kuten alla olevasta taulukosta voidaan huomata.

Lähde: Opetushallitus, Vipunen 15 vuotta täyttäneen väestön koulutus rakenne asuinkunnan mukaan (2021)

Toisen asteen koulutuksen palvelualueen strategiakauden iso tavoite: joustavat opintopolut tähtää osaamistason kasvuun. Tavoitteen saavuttamisen kannalta toisen asteen tutkinnon loppuun saattaminen on ensimmäinen askel, jota koulutuksen maksuttomuus tukee. Toisen asteen koulutusten aikana vahvistetaan korkea-asteen opintoihin suuntaamista, niihin tutustumista ja osalle opiskelijoista korkeakouluyhteistyö tarkoittaa myös korkeakouluopintojen suorittamista. Näitä korkeakouluyhteistyön muotoja on Vantaalla kehitetty kuluneella strategiakaudella eteenpäin. Yhteistyömuodot korkeakoulujen kanssa, kurkistuskurssit sekä Väylä-opinnot madaltavat kaikki omalta osaltaan kynnystä jatkaa korkeakouluopintoihin.

Oppivelvollisuuden ja maksuttoman koulutuksen piiriin kuuluvat opiskelijat Vantaalla

Vantaan lukioissa oli toukokuussa 2024 opiskelijoita yhteensä 3691, joista jatkossa maksuttomaan materiaaliin ei olisi oikeutettu 1306 opiskelijaa, eli he ovat yli 18-vuotiaita. Lukioissa maksuttomuuden piiriin kuuluvia opiskelijoita (alaikäisiä) olisi uuden lainsäädännön mukaan 2385. Ammattiopisto Variassa alle 18-vuotiaita opiskelijoita oli yhteensä 1068 ja 18–20-vuotiaita 608. Kokonaisuutta tarkastellessa on hyvä huomioida, että suuri osa Varian opiskelijoista on yli 20-vuotiaita aikuisopiskelijoita, joita oli

keväällä 2024 hieman yli 3000. Tätä kohderyhmää maksuton koulutus ei ole koskenut ja he maksavat oppimateriaalinsa itse.

Maksuttomuusikärajan laskemisen osalta olennaista on tarkastella 18–20-vuotiaiden määrää. Toisen asteen koulutuksissa tähän ryhmään kuuluvat lukioissa lähes kaikki abit kolmannen opiskeluvuotensa keväällä ja lukion neljässä vuodessa suorittavat pidentäjät, yhteensä noin 1300 opiskelijaa. Variassa tähän ryhmään kuuluvat opintojaan viimeistelevät noin 600 opiskelijaa, eli yhteensä toisen asteen koulutuksissa noin 1900 opiskelijaa.

Toisen asteen koulutus aloitetaan pääsääntöisesti heti peruskoulun jälkeen. Tietyt, usein haavoittuvammassa asemassa olevat nuoret, aloittavat toisen asteen opinnot vuotta tai kahta myöhemmin. Syitä voi olla esimerkiksi maahanmuutto peruskoulun päättövaiheessa, elämänpolulle osuneet haasteet ja ehkä yleisimpänä osin edellä mainituista syistä johtuen perusopetuksen loppuun saattaminen aikuisten perusopetuksessa tai tutkintoon valmistavassa (TUVA) -koulutuksessa. Vantaalla toisen asteen palvelualueella aikuisten perusopetusta ja TUVA-koulutusta käyviä alaikäisiä on noin 230 opiskelijaa. Kyseiset koulutusmuodot käyvillä toisen asteen tutkinnon suorittamiseen maksutta käytettävissä oleva aika on jo lähtökohtaisesti vuotta lyhyempi kuin muilla. Lisäksi kohderyhmään kuuluu paljon nuoria, joiden koulupolku on ollut rikkonainen tai heillä on ollut muita elämänhaasteita. Maksuttomuuden ikärajan laskeminen osuisi negatiivisesti tähän kohderyhmään, joka opintoja jatkaakseen tarvitsee usein jo lähtökohtaisesti enemmän tukea ja kannustusta.

Mahdolliset vaikutukset kustannuksiin

Mikäli oikeus maksuttomaan materiaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta se kohdentuisi pitkälti toisen asteen tutkintoa viimeisteleviin opiskelijoihin, jotka joutuisivat ostamaan itse oppimateriaalin opintojensa viimeistelyvaiheessa.

Lukioissa opiskelijat suorittaisivat melko pitkälle opintonsa maksuttomasti, sillä abeille tarjottaisiin opiskelumateriaalit maksutta heidän aloittaessa viimeisen periodin marraskuussa maksutta. Lukion pidentäjät, eli neljässä vuodessa lukion suorittavat ja opinnot vuotta tai kahta myöhemmin aloittavat, maksaisivat itse viimeisen opiskeluvuotensa. Lukio-opiskelijoiden osalta maksullisuus tarkoittaisi ylioppilaskokeiden maksullisuutta ja lukiossa käytetyn oppimateriaalin (kirjat/ lisenssit) hankintaa yökokeisiin valmistautuessa. Lisäksi kuluja voisi syntyä tietokoneen hankinnasta koneen rikkoutuessa tai ylläpidosta, vaikka mediassa on mainittu, että opiskelijat saisivat pitää koneen opintojen päättymiseen saakka. Heikossa taloudellisessa asemassa olevien nuorten osalta tämä voisi tarkoittaa myös sitä, että opinnot pyritään tekemään nopeammin 2,5 vuodessa opintojen maksuttomuuden puitteissa. Tämä puolestaan voisi johtaa heikompiin yo-arvosanoihin ja heikompiin mahdollisuuksiin päästä tavoittelemaansa korkeakouluun. Lukion pidentäjien määrään, eli neljässä vuodessa lukion suorittaviin, oppivelvollisuuden laajentaminen ja maksuttomuus ei tässä vaiheessa näytä vaikuttaneen. Vantaalla vuonna 2019 pidentäjien määrä syyskuun tilastointipäivän mukaan oli 6,5 % opiskelijoista ja vastaava luku vuonna 2023 oli 6,9 %. Tämän mukaan näyttäisi siltä, että opintojen maksuttomuus ei ole kannustanut opintojen pidentämiseen.

Variassa oppimateriaalien hankinta sijoittuu pitkälti ensimmäiselle opiskeluvuodelle ja välineet kierrätetään uusille aloittaville opiskelijoille. Vuonna 2022–2023 hankintojen yhteissumma oli noin 410000 €. Variassa maksuttomuuden piiriin kuuluva oppimateriaali, työvälineet ja -asut, hankitaan pääsääntöisesti ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Kolmannen opiskeluvuoden osalta hankinnat ovat hyvin vähäisiä. Erityisesti Variassa oppimateriaalien hankinnassa saatavat kustannussäästöt jäävät vähäisiksi. Käytännössä työvälineet ja -asut odottaisivat puoli vuotta varastossa ennen kuin ne voitaisiin

jakaa uusille aloittaville opiskelijoille, mikäli ne kerättäisiin pois sen vuoden lopussa, kun opiskelija täyttää 18 vuotta.

Opiskelijoiden osalta tietokoneet muodostavat suurimman kuluerän oppimateriaalihankinnoista. Vantaan kaupunki on tehnyt linjauksen, jonka mukaan opiskelijat saavat lunastaa koneen maksutta itselleen opintojen päätteeksi, sillä ne eivät kestä kierrättämistä seuraaville opiskelijoille. Säästöjä ei tämän osalta juuri olisi, sillä pääsääntöisesti opinnot aloitetaan oppivelvollisina.

Tällä hetkellä oppivelvollisuuslain (1214/2020) 16 §:ssä (oikeus maksuttomaan koulutukseen) mainitaan, että tiettyjen kriteerien täytyessä opiskelija voi hakea maksuttomuusajan pidentämistä. Kriteerit ovat oppivelvollisuuden määräaikainen keskeytys; asianomaista koulutusta koskevassa laissa säädetty keskeyttämisperusteet; terveydellisiin tai muihin painaviin syihin liittyvä opiskelualan vaihto; oppimisvaikeudet; perusopetuksen jälkeisen valmentavan tai valmistavan koulutuksen suorittaminen ja perusopetuksen oppimäärän suorittamisen viivästyminen.

Mikäli tämä pykälä pysyisi ennallaan, ikärajalasku huomioiden, se mahdollistaisi usein heikoimmassa asemassa olevien nuorten toisen asteen tutkinnon suorittamisen sen vuoden loppuun, kun nuori täyttää 19. Nykylainsäädännön osalta ei vielä ole tietoa siitä, miten paljon hakemuksia tehdään, sillä hakeminen on mahdollista aikaisintaan kuusi kuukautta ennen maksuttomuusajan pidentämistä. Tämä konkretisoituu ensimmäistä kertaa elokuussa ja syyslukukaudella 2024.

Mahdollinen vaikutus saattaa olla se, että hakemuksia tehtäisiin jatkossa enemmän, jos maksuttomuusaika päättyy pääsääntöisesti kolmannen vuoden syyslukukauden loppuun. Tämä lisäisi huomattavasti hallinnollista työtä ja lisäisi opetushenkilöstön työmäärää asiantuntijäkokulmien antamisessa.

Kokonaisuudessa suorat kustannussäästöt ovat pienet, mikäli oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Sen sijaan hallinnollinen työmäärä kasvaisi merkittävästi, kun opiskelijoilta kerättäisiin materiaali pois sekä ohjeistetaan oikeanlaisten oppimateriaalien ja lisenssien ym. hankinnassa ja esimerkiksi maksuttomuusajan pidentämistä koskevien hakemusten arvioinnissa.

Johtopäätökset

Edellä mainittujen seikkojen valossa suorat kustannussäästöt ovat pienet, mikäli oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Suurin kustannuserä maksuttomassa toisen asteen koulutuksessa tulee tietokoneista ja tähän ikärajan laskemisella on hyvin vähäiset vaikutukset, sillä koneet hankitaan opiskelijoiden aloittaessa opinnot oppivelvollisina. Kustannussäästöjen vähäisyyttä selittää osaltaan oppivelvollisuuslain 16 §, joka koskee maksuttomuusajan pidentämisestä. Oletettavasti hakemusten määrä kasvaa, kun maksuttomaan materiaaliin oikeutettujen ikärajaa alennetaan.

Ikärajan laskun myötä hallinnollinen työmäärä kasvaisi merkittävästi, kun opiskelijoilta kerättäisiin materiaali pois sekä ohjeistetaan oikeanlaisten oppimateriaalien ja lisenssien ym. hankinnassa ja esimerkiksi maksuttomuusajan pidentämistä koskevien hakemusten arvioinnissa. Ottaen huomioon myös inhimilliset, yksilön elämään liittyvät kielteiset vaikutukset saattavat kustannukset jopa kasvaa, mikäli opintojen keskeyttäjiä määrä kasvaa. Vantaan kaupungin tasolla kokonaisuudessa on hyvä huomioida vaikutukset myös osaamistason nostamiseen kokonaisuudessa, eli strategiakaudella hyvin liikkeelle lähtenyt toisen asteen joustavien oppimispolkujen kehittäminen ja rakentaminen, jolla vahvistetaan vantaalaisten osaamistason nostamista pitkäjänteisesti.

Mikäli Vantaan kaupunki päättäisi hallituksen linjauksesta huolimatta säilyttää oikeuden maksuttomaan koulutukseen sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 20 vuotta olisi tärkeä tehdä pääkaupunkitasoista yhteistyötä ja pyrkiä samanlaisiin linjauksiin. Mikäli Vantaa tarjoaisi ainoana pääkaupunkiseudun kunnista opinnot maksutta, voisi tällä olla suuri vetovoimatekijä niille opiskelijoille, jotka viimeistelevät opintonsa. Vaihtoehtona voisi olla tarkkaan määritetyt kriteerit, joilla Vantaan toisen asteen oppilaitoksissa saa jatkaa opinnot maksutta, kun opinnot on alun perin aloitettu Vantaan kaupungin oppilaitoksissa.

Oppivelvollisuuden laajenemisen myötä opiskelijalle maksuttomasta koulutuksesta aiheutuneet kustannukset ovat nykyisin täysimääräisesti talousarviokehityksessä. Vantaan kaupungin saama valtionosuus vähenee arviolta 420 000 €, mikäli oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin rajataan sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Mikäli Vantaan kaupunki tarjoaisi jatkossakin maksuttoman koulutuksen sen vuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 20 vuotta olisi kustannukset 18–20-vuotiaiden osalta arviolta valtionosuuden vähenemistä vastaava summa. Alla kustannukset eriteltyinä.

Laskelma kustannusvaikutuksista euroina:	1., 2. ja 3. vuoden syksy/ maksuttomuuteen oikeutetut	3. vuoden kevät/ maksuttomuuden ulkopuolelle jäävät	kokonaissumma
Tietokoneet, suojapussit jne. (tiha)	1 021 000	21000	1 042 000
Lukiot: kirjat, lisenssit jne. (kaso)	1243200	177 000	1420200
Lukiot: yo -kokeet ja IB-kokeet (kaso)	70 000	207 000	277 000
Varia: työasut, -välineet, kortit (kaso)	395000	15000	409842
Yhteensä:	2 729 200	420000	3 149 042

Valtioneuvosto on esittänyt toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden rajaamista Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025—2028 26.4.2024. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee parhaillaan luonnosta hallituksen esityksestä päätöksenteon pohjaksi.

Kaupunginhallitus 5.8.2024 § 19

Kasvatuksen ja oppimisen toimialan apulaiskaupunginjohtajan esitys:

Päätetään

- antaa Vasemmistoliiton valtuustoryhmälle ja 4 muulle valtuustoryhmälle toimialan esityksen mukainen kaupunginhallituksen vastaus, ja
- esittää kaupunginvaltuustolle merkittäväksi kaupunginhallituksen vastaus tiedoksi.

Päätös:

Päätettiin palauttaa asia valmisteluun.

Liitteet:

- allekirjoitettu Vasemmistoliiton ja 4 muun valtuustoryhmän aloite Vantaan on jatkettava toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta.

Täytäntöönpano: lakiasiat- ja päätösvalmistelu, esitys valtuustolle

Muutoksenhakuohje: 3.1. Oikaisuvaatimus- ja valituskielto

Lisätiedot:

Apulaiskaupunginjohtaja Katri Kalske, 040 620 5080, (etunimi.sukunimi[at]vantaa.fi)